

Konec civilizace, ze které máme strach, není katastrofická záležitost. Je to celková proměna, z níž povstane nový svět

radiouniversum.cz/cilek-vaclav-1d-konec-civilizace-ze-ktere-mame-strach-neni-katastroficka-zalezitost-je-to-celkova-promena-z-niz-povstane-novy-svet

4. srpna 2023

Václav Cílek Díl 1/4

Text 4.8.2023 27 min Přehrát

#Příroda #Společnost

„Dochází k základní nerovnováze. Ta skončí tak, že překročíme nějakou mez stability, o které nevíme, jaká je, a ustanoví se nová. Věřím tomu, že v sobě nosíme zakódovanou zkušenost mnoha stovek generací jdoucí až k primátům a že pokud naše receptory, a to nikoli jen rozumové, zjišťují základní změny, dostaneme strach. Já také. Většinou ho neumíme rozplést. A projeví se to větší agresivitou, konfliktností, snahou více chránit sami sebe, jsme víc naštvaní. Tak to prostě je.“ Tento výrok jsem našla v sedm let starém rozhovoru s mým dnešním hostem, tedy v rozhovoru z roku 2016, kdy se svět už viditelně měnil, ale změny přece jen ještě nenabraly současné tempo. To, jak přesně tato slova vystihují současnou dobu, je až zarážející, a tak jsem si autora těchto slov opět pozvala k nám

do studia, abychom si popovídali o tom, jak hodnotí dobu, kterou prožíváme právě nyní. Mým hostem je geolog, filozof, esejista, popularizátor vědy, Václav Cílek.

Václav Cílek: Dobrý den tobě i posluchačům. Pokud se vůbec takový člověk vůbec najde, po tomto úvodu.

Martina: Nemaluj čerta na zeď. Pojdme malovat to, jak vidíš současnost. Jenom ještě doplním, že jsi autorem a spoluautorem desítek knih, a jenom namátkou zmíním: Tři svíce za budoucnost, Ruka noci podaná, Co se děje se světem, a nyní nejnověji Kniha o klimatu zemí Koruny české – Jak se klima vyvíjelo, jaké klima můžeme čekat a co s tím můžeme dělat. I těchto témat se možná bude naše dnešní setkání týkat. Ale já jsem tady začala tvým citátem z roku 2016, který sluje, řekla bych, slovy až prorockými. Pojdme se od nich odrazit, protože v těchto dnech, letech, jsou možná ještě zajímavější tím, že jsou naléhavější. Říkáš, že dochází k základní nerovnováze. Řekni mi, co ji způsobilo? Co to bylo za impuls, nebo sérii, pravděpodobně drobných, či větších impulsů? Dokážeme to stanovit a říct?

Václav Cílek: Ty ode mne čekáš možná nějaké filozofické, nebo politologické vyjádření. Pro mne se základní nerovnováha týká množství dopadajícího a odraženého záření. Teď tě možná trošku zaskočím, ale to proto, že posledních mnoho tisíc let dopadá na Zemi, na metr čtvereční, to je jedno, jak to počítám, dejme tomu 345 wattů, a zhruba stejné množství se zase vyzářuje nazpátek do atmosféry, a dlouhou dobu panovala tepelná rovnováha. Ale teď díky oxidu uhličitému, ale zase tomu trošku brání aerosoly, se zachytává na zemském povrchu něco okolo dvou, třech, špatně se to počítá, wattů na metr čtvereční navíc. A tyhle watty, tohle teplo, skoro celé končí v oceánu, který se hrozně oteplil, a z toho pramení různé problémy, včetně vln veder a nečekaně velkých hurikánů, a všeho možného. A to je jedna z těch věcí, která rozkládá náš svět, protože my jsme všichni potomci generací zemědělců. V roce 1900 žilo ve městě šest procent obyvatel, a stejně se dívali, jaké bude počasí,

protože nebyl asfalt, tak aby se nezablátili. A na vesnici každé ráno zemědělec vyšel, podíval se na oblohu, a usoudil, jaké bude počasí, aby mohl naplánovat práce, setí a já nevím, co všechno. To znamená, že to, co se děje s počasím a s klimatem, je v nás hluboce obsaženo, a to tak, že cítíme změnu, cítíme, že se něco děje. A teď na to nějakým způsobem reagujeme.

Martina: Já ti rozumím, Václave, ty to určitě chceš manévrovat ke své knize, kterou jsem tady zmínila, Klima zemí Koruny české, ale přesto chci říct jednu věc: Něco mi říká, že to je jedna z věcí, těchto změn, a že když jsi o tom v roce 2016 mluvil, tak jsi neměl na mysli jenom změny klimatu.

Václav Cílek: Ne, ne. Měl jsem na mysli to, o čem vlastně mluvím dlouhou dobu, aniž bych si to přál někomu sdělovat. Odrazil bych se od takového Hérakleita – to byl presokratik, a presokratikci byli napůl vizionáři, napůl filozofové, a byli hrozně zajímaví tím, že v sobě shromažďovali takovou moudrost jako přísloví, pozorování, zdá se, mnoha tisíc let – ale Hérakleitos říká, že každá doba má nějakou svou nutnost, nějaký začátek a konec, a že to je nějakým způsobem v podstatě dané. Takže já se domnívám, že tato doba se přibližuje svému konci, ale tento konec není takový, že by byl... Já to řeknu jinak: T. S. Elliot má slavný verš ve sbírce Dutí lidé, kde říká, že když nastane konec světa, tak my si myslíme, že svět skončí velkou ranou, ale on si jen tak zakňučí, whimpering tam je, tuším. Takže pro mě konec světa je zaprvé věc, která trvá několik desítek let – to je první záležitost. Za druhé, když si vezmeme konec impéria třeba rakousko-uherského, tak to není úplně jako katastrofická záležitost. To znamená, že pro mě je to otázka celkové proměny.

A proč celkové? Protože máme energetiku, ekonomiku, životní prostředí, množství lidí, umělou inteligenci, to znamená těch zásadních změn, které přicházejí v tomto desetiletí, v příštím desetiletí, je tolik – to bych se mohl opřít o Thúkydida, který mluví o tom, že když probíhá příliš mnoho změn najednou, tak to nakonec vyústí v jednu velkou proměnu světa, a zdá se, jako by povstal nový

svět. Ale my jsme v přechodovém období, tak si to myslím, a to znamená, že my víc vnímáme strach z konce. Konec – vždycky to je náročné období – a nevnímáme ten nový začátek, také je vzdálenější. My jsme zvyklí žít v krátkém časovém horizontu.

Množství CO₂ v atmosféře nikdy nevylezlo na velké ploše tak vysoko, a tak rychle, jako v této době

Martina: Ty jsi zmínil některé změny, moc změn, proměn světa, Thúkydidés, a říkal jsi: energetika, klima, sociální věci, možná ekonomika. Řekni mi, toto seskupení změn, ta souprava, soupravička, která nás potkává dnes a denně, a jako by se k ní dnes a denně přidávaly nové a nové změny, možná bychom mohli říkat potíže – je to cyklické, nebo je to jev, který jsme přece jenom spustili my, lidé? Spustili jsme ho nějakým svým třeba dlouhodobým chováním?

Václav Cílek: V klimatu existují cykly. Můžu o tom nějakou dobu povídat, a to bych možná mohl. K těm cyklům ale pak náleží také singularity, to znamená třeba sopečný výbuch – stane se něco konečného, nebo jako nějaká jiná příčina. Takže cykly, kterých je několik, se buďto ruší, nebo se skládají, jsou nepravidelné, jsou takzvaně kulhavé. A základní cyklus je, dejme tomu, dvou, nebo tříletý, čemuž se říká setrvačnost počasí, tedy že je větší pravděpodobnost, že jak bylo v minulém roce, bude i v tomto roce. Další takový cyklus je pět, nebo sedm let, a teď můžu jít k deseti, nebo jedenáctiletému slunečnímu cyklu, a k dalším cyklům.

V zásadě se jedná, abychom tomu dobře rozuměli, o teploty oceánu. Oceán je obrovský, a malé změny na velkých plochách, jedna dvě desetiny stupně Celsia, můžou způsobit změny větrů, které způsobují změnu vláh. V oceánu je to tak, že cyklus mořského proudění, kdy teče.... Proč v oceánu tečou proudy? Je to hrozně jednoduché. Protože v tropech se odpaří tolik vody, že kdyby tam další nenatekla, tak tam vznikne díra, což jak víme, se neděje. Takže tam musí dotéct voda, a ta tam nedotéká jako celkové proudění, ale

naopak, voda má, celkově kapaliny mají tendence vytvářet proudy a protiproudý jakoby řeky v oceánu, když to takhle zjednoduším. A to je základní cyklus, když jde teplá voda směrem na sever, otepluje nám Evropu, a pak těžkne, spadá dolů, a pak zase podél Arktidy si nateče až do Arktidy, kde se zase zvedá, trvá to okolo dvě stě let.

A v tomto oběhu, v tomto oběžníkovém pásu, je to jako když si představíš pás na těžbu štěrkopísku, – takhle ten proud nějakým způsobem vypadá. Jsou to balíčky vody o různé teplotě, a takové balíčky mají někdy zhruba padesátiletou cykličnost, ale rozpadající se na pěti, sedmiletou. A takhle to jde za sebou. Takže to je základní cyklicita našeho počasí. Je dána jednak sluníčkem, nebo mezihrou slunečních cyklů a cyklů mořského proudění.

Ale ono to takhle jednoduše nikdy nefunguje. Základem jsou právě třeba sopečná erupce, který ochladí atmosféru na dva, nebo na tři roky. Nebo nějaká blízká supernova, nějaká sluneční anomálie. Takhle se to děje dneska, a má to málo obdob. Proč? Třeba z hlediska oxidu uhličitého je to tak, že my díky bublinám v ledovci víme, jaké byly atmosféry za posledních 800 tisíc let – nikdy nebylo CO₂ tolik, jako je teď. Díky mnoha různým měřením víme, co se dělo v holocénu, v tom období, ve kterém žijeme, dejme tomu za 12 000 let, kdy teplota doopravdy kolísala nahoru a dolů – a byla období, já nevím, třeba minojské, římské a středověké – ale nikdy to nevylezlo na velké ploše tak vysoko, a tak rychle, jako v této době.

Martina: Myslím, že o obsahu CO₂ v atmosféře, v ovzduší nikdo moc už nepochybuje, ale pořád je tady otázka, jak moc to způsobuje člověk, a jestli to způsobuje úmyslně a podobně. Třeba nedávno jsem tady vedla velmi zajímavý rozhovor s Radovanem Dluhým Smithem, který se věnoval tomu, jak ovlivňujeme úmyslně počasí, a co všechno to vlastně může způsobovat, o čem vůbec nevíme, a že oteplování opravdu může způsobovat člověk, ale právě tím, že ionizuje, nebo osévá mraky, nebo podobně. Ale přemýšlím, proč

jsme u klimatu? Já jsem se tě ptala, jestli se tyto věci ve společnosti dějí cyklicky – a ty ses pustil do mořských proudů – a tak přemýšlím proč, jaká je tam souvislost?

Václav Cílek: Cena potravin. Já to ještě možná řeknu jinak: My teď společně se dvěma autory, se Zdeňkem Vašků, který mezitím umřel, a Jiřím Svobodou, vydáváme nějakou knížku, která se jmenuje Kniha o klimatu zemí Koruny české, a základem této knihy jsou výpisky mých dvou spoluautorů, které si dělali, já nevím, třicet let. Týkají se nějakých pětadvaceti tisíc kronikářských záznamů, a zhruba od roku 1000 tam nejsou české prameny, ale prameny německé a další, až do roku 1775, kdy začíná klementinská řada, a už to máme v teplotách. Součástí této knihy je popis počasí rok po roce, ale taky zároveň výpisky z kronik – je to něco, jako černá kronika klimatická – a tento princip se neustále opakuje. To znamená, že v českých, nebo v evropských podmínkách je špatné počasí, tedy prší tolik, že obilí shnije na polích, a málokdy je sucho.

Počasí je spouštěčem mnoha dalších změn, včetně dostupnosti potravin a jejich ceny

Martina: Píší kronikáři.

Václav Cílek: Píší kronikáři, ano. A protože to píší na více místech, tak víme, že kronikáři si někdy vymýšlí, někdy opomíjejí, a jindy mají pravdu. Takže to začíná tím, že je vysoká cena potravin, a neustále slyšíš stížnosti, kolik potravin stojí. Pak dochází k druhé fázi, že lidé začínají mít hlad, a tím, jak začínají mít hlad, se oslabí kolektivní imunitní systém, a přicházejí nemoci, typické morové rány. A trvá to tak jeden až tři roky, protože počasí je naštěstí cyklické v tom smyslu, že se po těch dvou třech letech zlepší. A teď, země je oslabená, takže velmi často dojde ke vzpourám lidí, nebo k válečným tažením, protože nás napadne někdo, kdo využije naši slabosti. Nebo se někde za horizontem Evropy dají do pohybu Turci,

nebo Tataři, nebo někdo takový, a působí na nás dominovým efektem. To znamená, v tomto pojetí, zjednodušuji, že počasí, neboli dostupnost potravin, je spouštěčem celého vláčku dalších změn.

Martina: Já si umím představit, že přesně takto to bylo, řekněme, v koloniích. Svého času, už před mnoha lety, jsme se bavili o jevu El Niño, a ty jsi říkal, že když astronomové a astrologové předvídali, že přijde tento jev, akorát mu kolem roku 1700 říkali trochu jinak, tak vždycky posílili vojenské posádky v koloniích, protože věděli, že budou záplavy, nebo sucho, a tím pádem že bude nespokojenost. Ale nemyslím, nebo se ptám, mohu se v této úvaze mýlit, že tyto změny, které pozorujeme kolem nás, odstartovalo něco podobného, zejména ne v Evropě, a zejména ne na Západě?

Václav Cílek: Ano. Takže tímto jsme probrali něco, jako vnější cykly. A další důležitá věc jsou cykly vnitřní, a to je věc, o které se hrozně obtížně uvažuje. Uvedu, pokud jsme se už o tom nebavili, Turchinovy cykly. Peter Turchin je sociologem, nebo nevím, jak to mám říct, historikem vývoje společností, který dneska působí v USA a je mu dopřáno velkého sluchu. Teď mu má vyjít knížka, kde bude povídat o tom, jak předpovídal rok 2020 a změny. Někdy v roce 2009 jsme to četli s Mirkem Bártou, s těmihle lidmi, takže jsme čekali, co se v roce 2020 stane. A základem je to, že třeba vezmeš novinové titulky, na jaké téma jsou, a děláš četnost těchto titulků, a vyjde ti nějaký cyklus., který je v Turchinově případě padesátiletý. A je to 1820, 1870, není to úplně rok na rok...

Martina: Samozřejmě.

Václav Cílek: Přesně. Pak je to tedy 1920, 1970 a 2020. Takže on mluví o těchto věcech. Ale zase z toho vyplývá několik věcí, dokonce znepokojivých, a vědecky téměř nedokazatelných. První věc je, že na úrovni emocí se my, jako společnost, můžeme chovat jako jedinec. To znamená, píše to Hérakleitos, že si každý myslí, že má svůj rozum, ale že rozum je jeden, a je společný. A je možné, že v tomto společném rozumu, který je tak hluboko, že ho nevnímáme,

se doopravdy odehrává něco jako vnitřní cykly, vnitřní růsty, vnitřní úpadky, možná podobně, jako v klimatu, které má sedmi, nebo také padesátileté cykly, nebo delší, kdy se tyto krátké cykly uspořádávají do nějakého většího dějinného cyklu, což je představa – já nevím, řecká klasická filozofie, a mnoho dalších filozofií, Mayové – to jsou ty konce světa, které nejsou konci světa, ale jsou koncem cyklu, cyklu světa.

A skoro určitě se okolo roku 2020 ocitáme na konci jednoho malého cyklu, který je dokazatelný vědeckými prostředky, a nevím přesně, čeho se týká – mohl se týkat covidu, Ukrajiny, a energetiky. Ale já vlastně povahou vědec musím rozlišovat, kdy jsem v oblasti vědy, a kdy jsem v oblasti spíš nějakého filozofického vhledu. A pro mě z hlediska toho, jak čtu situaci, a z hlediska vhledu, spíš neracionální mysli, která možná cítí kolem nějaké emoce, je tady velká možnost, že jsme i na konci nějakého většího cyklu, když se mě takhle ptáš.

Strach je jednou z největších sil poslední doby, jsme jím impregnováni a ztrácíme smysl života

Martina: Ano, to znamená, že to zakňučení by mohlo být slyšitelnější, jak jsi říkal?

Václav Cílek: Jo, jo. Já věřím, díky Gustavu Le Bonovi a jeho knize Duše davu, a také antickým spisovatelům, že v sobě nosíme, jak si koneckonců četla, paměť mnoha generací, což je asi pravda, protože se ukazuje, že paměť mnoha generací v sobě nosí třeba stromy, které se musí přizpůsobovat – strom neuteče, když je klimatická změna, tak se musí přizpůsobit, takže má tyto mechanismy v sobě. To znamená, že se na tuto společnost dívám tak, že si je vědoma toho, že před ní vyvstává nějaký stín, a od toho se odehrává řada věcí, a navíc to akceleruje, rok od roku, nebo se to možná mění i půlrok po půlroce.

To vidím třeba ve svém okolí, že je neklid, lidi mají často pocit ztráty smyslu života, a méně často dodržují slovo. To je hrozně zajímavé – dáš si s někým schůzku, a on nepřijde, nebo ti chvíli před tím pošle

SMSku, že nemůže, nebo takhle. To je velmi časté. Na jiné úrovni některé firmy hůř platí faktury. Řád světa se zrcadlí v tom, jak správně se platí faktury, kromě jiného. A hodně let pozoruji bezradnost, ztrátu radosti ze života. A myslím, že to je docela v pořádku, protože jednak jsme vstoupili do vlastní pasti povrchnosti, to je jedna věc, a druhá věc je, že doba taková je, a takové doby bývaly koneckonců vždycky. Stačí si přečíst o atmosféře nějaké doby, a jsi vlastně v podobných okolnostech.

Martina: Já se chci věnovat konkrétním jevům, které jsi říkal, že pozoruješ kolem sebe, ale vrátila bych se ještě k tomu, co jsi připomněl, že v sobě nosíme zakódovanou zkušenost mnoha stovek generací, jdoucí až k primátům. A tady, pokud naše receptory a nikoli jen rozumové, zjišťují základní změny, dostaneme strach. Myslíš si, že právě toto je příčinou houstnoucí atmosféry a permanentního naštvání mnoha lidí? Že je to strach v lidech, strach ze změny, strach z neznámého, strach z toho, že cítíme, že jsme už možná na konci, ať už dvacetiletého, nebo delšího cyklu?

Václav Cílek: Já jsem hodně o strachu uvažoval, protože si myslím, že to jedna z největších sil poslední doby. Mluvil jsem o tom víckrát, tak promiň, když se takhle opakuji: Před několika lety se mi stalo, že za mnou přišla novinářka a říkala: „Pane Cílku, je takový krásný podzim, čeho se máme bát?“

Martina: A to je zvláštní otázka.

Václav Cílek: A to znamená, že hodně lidí se na svět dívá z hlediska strachu. Když byla dělána nějaká analýza frekvence slov, tak v nějakém textu se slovo „strach“ objevilo, dejme tomu, dvou tisíckrát, a slovo „odvaha“ padesátkrát. To znamená, že jsme impregnovaní. strachem.

Teď z čeho strach pochází. Když jsem se nad tím doopravdy zamýšlel, tak si myslím, že máme strach ztratit svou životní úroveň. To zní hrozně materialisticky, ale já často čtu knížky z 19. století,

nebo i pozdější, a člověk je vlastně hrozně překvapený, jak chudé všechny tyto společnosti byly. Jak děti koncem 19. století chodily bosky do školy, i když byl sníh. Nebo jak Británie měla poukázky na jídlo a na další věci hluboko do 50. let, po 2. světové válce, a podobně.

Takže si myslím, že v 60. letech se nastartoval nebývalý ekonomický růst, který s několika zakolísáními pokračuje vlastně až do současnosti, kdy se lidé po mnoha stoletích nedostatku začali sytit a přesycovat věcmi. To je to, co vidáme kolem sebe. My to někdy bereme tak, že jsme rozežraní, a chceme toho moc, ale možná, že se jenom léčíme, pokud připustíme, že existují emoce, které jsou staré celá staletí, a že se nakupováním možná jenom léčíme ze staletí nedostatku. A že ještě nejsme doléčení úplně, a už o tuto medicínu začínáme přicházet.

Všechny příspěvky s Václav Cílek

Diskuze:

Napsat komentář

E-mailová adresa nebude publikována.

Další příspěvky autora

Kupředu do minulosti

Václav Cílek

Krise teprve začne. Začnou docházet peníze, přijde víc úzkosti, obav a samozásobitelství

Kupředu do minulosti

Václav Cílek

Na svobodu už si jenom hrajeme. Sice si můžeme říkat, co chceme, ale nemá to žádný vliv na vývoj

Komentáře

Václav Cílek

Proč už lékaři nepředepisují vycházky?

23.11.2020

Text

Komentáře

Václav Cílek

Má koronavirus smysl pro humor? Anebo je jen trochu zlomyslný?

17.10.2020

Text

Kupředu do minulosti

Václav Cílek

Mor je nejdříve ve společnosti, teprve později se projevuje jako nemoc u lidí

Komentáře

Václav Cílek

Psychologické mezičasy, anebo proč floridský python snědl prezidentova souseda?

12.9.2020

Text

Komentáře

Václav Cílek

Válka generací

19.8.2020

Text

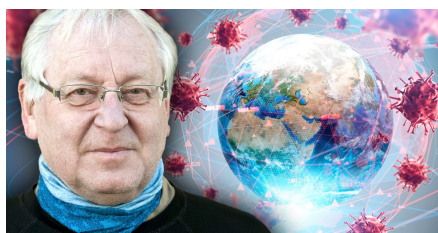
Komentáře

Václav Cílek

Nákaza covidem ve školách

17.8.2020

Text

Komentáře

Václav Cílek

Největší nebezpečí je nejistota

3.8.2020

Text

Komentáře

Václav Cílek

Epidemie je něco, co žijeme teď, ale pochopíme až po letech

1.8.2020

Text

Komentáře

Václav Cílek

Podobenství o lodi

22.7.2020

Text

Komentáře

Václav Cílek

Coronavir a vývoj zločinnosti

20.7.2020

Text

Komentáře

Václav Cílek

Nové údaje o koronaviru

19.7.2020

Text

Komentáře

Václav Cílek

Proč je lepší vyhnout se koronaviru, i když jste mladý, silný a odolný?

18.7.2020

Text

Komentáře

Václav Cílek

Revoluce jako zábava

16.7.2020

Text

Komentáře

Václav Cílek

Vejit do dveří a zapomenout

15.7.2020

Text

Právě teď

Václav Cílek

Intenzivní nepokoje ve Spojených státech jsou přímým pokračováním koronavirové krize

Komentáře

Václav Cílek

Krise a klid v Evropě

18.6.2020

Text

Právě teď

Václav Cílek

V Evropě teď budeme pozorovat etnické rozdělení kontinentu

Kupředu do minulosti

Kupředu do minulosti

Kupředu do minulosti

